

Verslag over het optreden van enige schadelijke insecten in het jaar 1954

door

G. VAN ROSSEM

(Plantenziektenkundige Dienst, Wageningen)

Aardbei

Reeds enige malen werd het optreden van de miljoenpoot *Blaniulus guttulatus* Bosc. in de vruchten van aardbeien vermeld (verslagen P.D.). Wederom werd dit verschijnsel in een particuliere tuin te Valkenburg-Houthem (L.) waargenomen. Te Heerlen tastte dezelfde miljoenpoot pas gepote aardappelen aan; het gewas had reeds van de droogte geleden.

Abrikoos

Op uit Griekenland afkomstig enthout van abrikoos werd de schildluis *Parlatoria oleae* Colvee aangetroffen. Het betreft hier een mediterrane soort, die in Nederland niet wordt gevonden. In Algerije komt deze schildluis vooral voor op abrikoos, peer, pruim en roos; aan deze planten kan zware schade worden toegebracht.

Amaryllis

Een partij *Amaryllis*-bollen uit Sassenheim bleek te zijn aangetast door de wolluis *Trionymus lounsburyi* Brain, welke determinatie door Dr A. REYNE te Amsterdam werd bevestigd. Deze wolluis komt op verschillende eenzaadlobbige planten voor (grassen, *Amaryllis* en *Agapanthus*); zij is thans over de gehele wereld verspreid. In ons land is zij reeds in 1909 door RITZEMA BOS opgegeven als schadelijk voor *Amaryllis* en *Richardia* (Med. Hogere land- en tuinb.school te Wageningen, 5 : 133).

Appel

Op verschillende plaatsen, maar in het bijzonder op de Zeeuwse eilanden traden overwinterende rupsen van de spanner *Camptocampa margaritata* L. schadelijk op aan jonge appelstruiken. De rupsen vraten in de winter en het vroege voorjaar aan de bast; later veroorzaakten zij schade aan het nog jonge blad. Van schade van deze spanner is in de literatuur niets bekend.

Van een instituut te Wageningen ontvingen wij appel-entrijs uit de Verenigde Staten ter inspectie. Hierop werd de schildluis *Chionaspis furfura* Fitch aangetroffen. Deze schildluis komt in Noord Amerika algemeen voor op appel, peer, kers en *Crataegus*. De soort veroorzaakt soms schade op dezelfde manier als de kommaschildluis *Lepidosaphes ulmi* L. in ons land.

Een dergelijk geval deed zich voor met appel-entrijs uit Missouri (U.S.A.), waarop wij de in Amerika zo gevreesde „Forbes scale”, *Quadraspidiotus forbesi* Johnson aantroffen. Over de verspreiding van deze schildluis zijn weinig gegevens bekend. Zij komt ten oosten van de Rocky Mountains voor, in dezelfde gebieden waar de San José-schildluis leeft. Door verschillende omstandigheden heeft deze schildluis zich in de Verenigde Staten sterk verbreid. In de staat Indiana treedt zij

ernstiger op dan de San José-schildluis. Tengevolge hiervan trekt de Forbes-scale in de Verenigde Staten sterk de aandacht. De waardplantenreeks is beperkter dan die van de San José-schildluis; aangetast worden: kers, appel, abrikoos, peer, pruim, kwee en rode bes.

De beide bovengenoemde vondsten van schildluizen op voor wetenschappelijke doeleinden bestemd materiaal demonstreren het gevaar dat kan ontstaan wanneer dergelijk materiaal niet aan een grondige inspectie wordt onderworpen. Beide schildluissoorten leven in streken die wat het klimaat aangaat niet sterk afwijken van het West-Europese. Het is dus lang niet denkbeeldig dat dergelijke schildluizen via het entmateriaal in ons land vaste voet verkrijgen.

De Sesiide *Conopia myopiformis* Borkh. werd gevonden in kankerplekken van appelbomen te Lent. Wij slaagden erin uit de larven het vlindertje op te kweken. De wijfjes leggen haar eieren bij voorkeur aan de randen van beschadigingen van de stam en de dikkere takken. De rupsen komen in Juli uit; zij verdwijnen onder de bast, waarin zij onregelmatige gangen vreten. Hierdoor kunnen kankerachtige plekken ontstaan. Over het algemeen treedt deze soort alleen in verwaarloosde boomgaarden op.

Van verschillende plaatsen ontvingen wij appelscheuten die beschadigd waren door rijpingsvreterij van *Scolytus mali* Bechst. en *Scolytus rugulosus* Ratz. Het beschadigingsbeeld, van beide ongeveer hetzelfde, bestaat uit inboorplekjes aan de basis der sporen en kleine zijtakjes. Tengevolge hiervan sterven de aangetaste scheuten af. De verwelkende, neerhangende scheutjes geven een zeer typisch beeld. Bij kers en pruim gaat dit verschijnsel gepaard met hevig gommen. Een zeer ernstig geval zagen wij in de nabijheid van Roermond, waar men een grote partij gerooide vruchtbomen nabij de boomgaard als brandhout had opgeslagen. Uit dit brandhout ontwikkelden de kevertjes zich in grote aantallen, zodat de boomgaard dreigde te worden vernietigd. Typisch was hier ook het grote aantal inboorgaatjes op de stammen. Vooral bij kers en pruim ontstonden hierdoor grote hoeveelheden gom.

De mijt *Tenuipalpus oudemansi* Geijskes, door haar auteur te Wageningen op appel gevonden, is sindsdien door VAN EYNDOVEN (Tschr. v. Ent. 92 : X, 1950) vermeld uit Bennekom en uit Beek (L.). Door BAKER en BAKER & PRITCHARD is thans het genus *Brevipalpus* Donnadieu, dat als synoniem van *Tenuipalpus* gold, wederom ingevoerd naast het genus *Tenuipalpus*, waarbij de soort *oudemansi* in eerstgenoemd genus thuishoort; zodat de naam nu is geworden *Brevipalpus oudemansi* (Geijskes 1939). Wij hebben deze mijt thans aangetroffen op appelbomen te Zevenaar. Prof. Dr W. K. J. ROEPKE gaf ons het type-materiaal van GEIJSKES ter inzage, zodat wij zekerheid konden verkrijgen ten aanzien van de determinatie. DOSSE (Zeitschr. angew. Ent. 34 (1953): 587) vermeldde dezelfde mijt voor Duitsland in het Rijnland. Materiaal van Stuttgart-Hohenheim, afkomstig van DOSSE, hebben wij eveneens met onze preparaten kunnen vergelijken.

Reeds jaren lang was ons een beschadigingsbeeld van appelstammetjes bekend dat door ovipositie van een insect moest zijn veroorzaakt. Echter mocht het niet gelukken de dader op te kweken. Dit jaar slaagden wij erin uit de typische, enigszins blaasachtig opgezwollen plekken van de bast cicadenlarven te verkrijgen. De

heer COBBEN (Lab. v. Entomologie te Wageningen) verkreeg tenslotte uit een dezer larven de cicade *Tettigoniella viridis* L., waardoor deze kwestie thans opgehelderd is.

Bilbergia spec.

Een *Bilbergia* uit een partij Bromeliaceae geïmporteerd uit de botanische tuin van Montreal (Canada) bleek bij inspectie te zijn aangetast door een schildluis, *Diaspis bromeliae* Kern. Naar alle waarschijnlijkheid is dit een uit de Nieuwe Wereld afkomstige, tropische soort, die echter alom in kassen wordt aangetroffen. Een van de gewone waardplanten is ananas.

Dendrobium spec.

Ook dit jaar ontvingen wij *Dendrobium* spec. bladeren, die waren aangetast door *Tenuipalpus orchidarum* Parfitt, zoals GEJSKES die in 1939 heeft beschreven en afgebeeld. Volgens PRITCHARD & BAKER 1951 berust de door GEJSKES gegeven naam op een onjuiste interpretatie van PARFITT's dier en moet de door GEJSKES bedoelde soort en daarmee ook de door ons aangetroffen mijt de naam dragen van *Tenuipalpus pacificus* Baker 1945 (= *T. orchidarum* Geijskes 1939 non Parfitt 1859). Deze spintmijt van tropische oorsprong kan in Indonesië talrijk op Orchideeën voorkomen, in Nederland leeft zij uitsluitend in warme kassen. De ernstige schade die zij aan Orchideeën kan veroorzaken, bestaat uit een zilverachtige verkleuring aan de onderkant van de bladeren, terwijl de bovenkant geelachtig verkleurt. Later ontstaan bruine en zwarte vlekken, waarna het blad spoedig afvalt. De aantasting kan de plant zodanig beschadigen dat zij hierdoor kan afsterven. Volgens de literatuur (KALSHOVEN, de Plagen van de Cultuurgewassen in Indonesië, 1951 en GEJSKES, Med. van de Landbouwhogeschool, 1939) zouden de mijten bestreden kunnen worden door de planten te bespuiten met zwavel. Ook zou men goede resultaten kunnen krijgen door de planten van alle dorre vliesjes en schubben te ontdoen, waarna de stengels, bladeren en bulben met bariumpolysulphide ter sterkte van 2% worden bestreken. Ook met zomerolie zou men goede resultaten kunnen bereiken.

Volgens DOSSE (Zeitschr. angew. Ent. 36 (1954): 304) komt deze spintmijt thans ook in Duitse orchideeënkassen voor. Volgens deze auteur kan men de mijten eveneens bestrijden met E 605 forte, 0,035%. Daar hiervoor de eieren en ruststadia niet gevoelig zijn, dient men de behandeling met een tussenpoos van 2 tot 3 weken te herhalen.

Ficus spec.

Uit Uden ontvingen wij een *Ficus* waarvan de bladeren ernstig beschadigd waren. De schade deed sterk aan slakkenbeschadiging denken, maar bleek te zijn veroorzaakt door een miljoenpoot, nl. *Orthomorpha gracilis* Koch. Volgens SCHUBART (Tausendfüßler, Tierwelt Deutschlands, 28. Teil, 1934) schijnt deze soort omstreeks 1880 voor het eerst in Nederland te zijn geïmporteerd. Thans kan deze miljoenpoot overal in kassen worden aangetroffen, waar hij zich voedt met tere plantendelen.

Haver en Zomertarwe

Van de Rijkslandbouwconsulenten te Emmen en Assen ontvingen wij plantjes van haver en zomertarwe, die beschadigd waren door de larve van de graanaardvlo, *Crepidodera ferruginea* Scop. De larven bevinden zich in de ondergrondse delen van de plant, die zij van binnen ernstig kunnen beschadigen. Behalve haver, tasten zij ook tarwe, gerst en rogge, alsmede verschillende grassoorten aan. Omstreeks half tot eind Mei verpoppen de larven zich. De kevers verschijnen in Juni; deze leggen in het najaar hun eieren bij jonge graanplanten of grassen. In het beschreven geval was de schade aanzienlijk omdat het wintergraan door de vorst weggevallen was, terwijl haver en zomertarwe ter vervanging waren gezaaid. De op de velden aanwezige larven van de graanaardvlo tastten nu de jonge kiemplanten aan, waardoor zeer grote schade ontstond. In verscheidene gevallen moest opnieuw worden ingezaaid (natuurlijk geen graangewas).

Hedera, Fatschedera en Aralia

Een zeer merkwaardige beschadiging van *Aralia* leerden wij dit jaar kennen door een inzending uit Goes. De bladeren zagen er uit alsof zij door groeistof waren beschadigd; zij vertoonden sterke deformatie-verschijnselen door het kromtrekken van de nerven en sterke rimpeling van de bladoppervlakte vooral aan de bovenzijde der bladeren. Deze beschadiging bleek te zijn veroorzaakt door de mijt *Tarsonemus pallidus* Banks. Het is ons gebleken dat de mijten met succes kunnen worden bestreden door het gewas te bespuiten of te bestuiven met een zwavelpreparaat, mits de behandeling met zorg wordt uitgevoerd. Men dient er vooral voor te zorgen dat de onderkant van de bladeren en het vegetatie-punt goed geraakt worden, daar deze mijten verborgen leven. In de meeste gevallen zijn een of twee herhalingen van de behandeling noodzakelijk. Het blijkt dat *Hedera* en *Fatschedera* op dezelfde wijze worden aangetast. Ook van *Nertera* kennen wij een beschadigingsbeeld, veroorzaakt door deze mijt. *Nertera* sterft tengevolge van deze aantasting vrij spoedig af.

Hertschoornvaren

Op een hertschoornvaren afkomstig uit den Haag troffen wij de schildluis *Pinaspis aspidistrae* Sign. aan. De plant bleek zwaar te zijn aangetast. Deze schildluis van tropische oorsprong komt over de gehele wereld in kassen en serres voor, waar zij leeft op allerlei planten, bij voorkeur op varens en *Aspidistra*.

Peterselie

Uit Katwijk aan Zee ontvingen wij peterselie plantjes, die waren aangetast door *Ceuthorrhynchus terminatus* Herbst. Dit snuitkevertje veroorzaakt een kleine, onopvallende gal aan de wortelhals van peterselie, selderij en verschillende andere schermbloemige planten. Wij slaagden er ditmaal in de kevers op te kweken. Toen zij in September verschenen, veroorzaakten zij een geringe beschadiging van het blad der peterselie-planten, die vermoedelijk in de praktijk wel niet zal opvallen. Het blijkt voorts dat planten, die onder gunstige omstandigheden gekweekt worden, de aantasting gemakkelijk te boven komen. De imagines van dit snuitkevertje vindt men van April tot Juli langs bosranden en in vochtige wei-

landen. De levenswijze komt sterk overeen met die van andere boorsnuitkevers. Een directe bestrijding is door de verborgen levenswijze van de larven niet goed mogelijk.

Rode Klaver

Een partij klaverzaad bleek te zijn aangetast door kleine sluipwespjes, zeer waarschijnlijk behorend tot de soort *Bruchophagus gibbus* Boh. (Chalcididae). De larven van dit wespje leven in de zaden van klaversoorten, die zij geheel leeg kunnen vreten. De wijfjes zetten hun eieren aan de nog onrijpe zaadhulzen af. De larve ontwikkelt zich in de zaden. De wespjes vliegen van Mei tot October. Er treden meestal twee generaties per jaar op.

Uit Middelstum ontvingen wij rode klaverplanten, beschadigd door de larven van de kever *Hylastes trifolii* Müller, behorende tot de familie der Scolytidae. De larven boren gangen in de lengterichting van de hoofdwortel, waardoor het voedseltransport en de wateropname gedisorganiseerd worden, zodat de plant afsterft. Waar de aantasting ernstige vorm gaat aannemen, kan alleen geadviseerd worden het gewas te maaien en de stoppel onder te ploegen. De soort heeft een hele reeks van waardplanten in de familie der Vlinderbloemigen.

Rogge.

Uit Ballo nabij Rolde ontvingen wij rupsjes, die vreterij veroorzaakten aan de jonge aren van rogge die juist uit de bladschede kwamen. De aantasting werd speciaal langs de rand van een perceel gevonden. Het bleek dat wij hier te doen hadden met *Ochsenbeimeria taurella* Schiff. De rupsen werden tot de familie gedetermineerd, waarna wij met behulp van de waardplant konden vaststellen met welke soort wij te doen hadden.

Spar

Op fijnspartakjes afkomstig uit Roermond troffen wij de schildluis *Dynaspidotus abielis* Schrnk. aan. Deze schildluis, die op de naalden van verschillende coniferen voorkomt, is in ons land reeds enige malen eerder waargenomen. Vondsten zijn ons uitsluitend bekend uit Limburg.

Algemeen

Er werd ons gevraagd of er bezwaar zou zijn tegen de import in Nederland van Euphorbiaceëen-zaden, zg. „jumping beans”, bewoond door rupsen van *Carpocapsa saltitans* Westw. Tengevolge van de activiteit van de rups, die de kop tegen de zaadhuid slaat, rollen de zaden om, waardoor de eigenaardige bewegingen dezer zaden ontstaan. Deze zaden worden geïmporteerd als een soort speelgoed of als curiositeit.

De gemeente Berkel-Enschot heeft ons reeds verschillende malen gevraagd op welke wijze men pluimvoetbijen, *Dasygaster plumipes* Panz. moet bestrijden. Deze bijen veroorzaken in de gemeente hinder op een plein, waar zij bij het maken van nesten zand naar boven brengen, zodat verzakkingen zouden ontstaan. Over het algemeen zijn wij niet bijzonder gesteld op het bestrijden van dergelijke insecten, die een min of meer onschuldige overlast veroorzaken.

In de gemeente Varsseveld deed zich dit jaar een ernstige plaag voor van engelingen van meikevers (*Melolontha melolontha* L.). Verscheidene percelen gras-

land, gelegen langs een openbare weg waarlangs eiken geplant zijn, hadden zodanig te lijden dat de zode los kwam te liggen.

De landbouwers klaagden bij de Burgemeester dat de engerlingenplaag iets te maken zou hebben met de eiken langs de weg, waarom zij verzochten deze eiken te willen laten omhakken. Bij onderzoek bleek echter dat de algemene terreingesteldheid zodanig was, dat er geen direct verband te leggen was tussen de eiken langs de weg en de engerlingen in het grasland. Over het algemeen is in de gehele Achterhoek een vrij gunstige situatie voor de ontwikkeling van meikeverplagen, zodat het omhakken van de plaatselijke wegbeplanting weinig zin zou hebben gehad. Van bestrijding der engerlingen, die vrijwel volwassen waren, kon in dit geval geen sprake zijn. Dank zij de natte zomer herstelde het gras zich plaatselijk vrij goed.

Dr VOÛTE maakte ons opmerkzaam op een merkwaardige engerlingenplaag in de nabijheid van Wassenaar. In een duinterrein aldaar traden de larven van *Polyphylla fullo* L. (de Julikever) massaal op, waardoor jong plantsoen geheel werd vernietigd. Her merkwaardige was dat in de winter 1952/53 reeds door de PD een onderzoek naar deze aantasting was ingesteld; toen echter zaten de engerlingen diep in de grond zodat de sterke beschadiging aan woelmuizen werd toegeschreven. Bij een deze zomer ingesteld onderzoek door de heer BLANKWAARDT (ITBON) kwamen de engerlingen spoedig te voorschijn. Tussen PD en ITBON is overleg gepleegd wat hier gedaan zou kunnen worden. De volwassen toestand der *Polyphylla*-larven maakte echter een directe bestrijding onmogelijk.

In een Enchytraeën-kweek te Maastricht ontwikkelden zich motten, die bleken te behoren tot de soort *Tinea pallescentella* Staint. Dit is een in ons land niet dikwijls gevonden soort, die enige jaren geleden door ons werd aangetroffen in een partij IJslands vismeel. Vermoedelijk leefde de mot in de Enchytraeën-kweek van zo nu en dan toegevoegde beschuit.

In een tuin te Maarn werd grote last ondervonden van wortelluizen, die aldaar op allerlei gewassen voorkwamen. Op Composieten, in het bijzonder op witlof en andijvie, kwam de luis *Neotrama delquercioi* Baker voor. Op bonen (*Phaseolus*) troffen wij aan *Trifidaphis phaseoli* Pass., een polyphage soort. Beide soorten wortelluizen zijn geheel afhankelijk van mieren. Het bleek dat in deze tuin vooral de mier *Lasius umbratus* Nyl. talrijk voorkwam. Deze mier verpleegde ook ter plaatse de bladluizen. De heer HILLE RIS LAMBERS verrichtte de determinatie. In dit geval dient de bestrijding vooral op de mieren gericht te zijn.

Op allerlei gemeentelijke vuilnisstortplaatsen werd dit jaar veel last ondervonden van het massaal optreden van krekels (*Gryllulus domesticus* L.). Merkwaardig is daarbij dat dit jaar zeker niet gesproken zou kunnen worden van een gunstige zomer voor de ontwikkeling van krekels, die zeer sterk van warmte afhankelijk zijn. In 1947 merkten wij dit verschijnsel ook op, maar schreven het toe aan de warme zomer.

Summary

Notes on some interesting insects of economic importance observed in the Netherlands in 1954.